

Hva er en brukshund og hvorfor det?

OM FORFATTERNE

Gisle Uren

Grønlandshundeier siden 1998 og oppdretter siden 2007. Driver Kennel Rennfokk sammen med Anne Nørbech. Gisle har vært tillitsvalgt i Norsk Polarhundklubb siden ca. 2000 og sitter i dag som leder for avlsrådet for grønlandshund.

Gisle er glad i friluftsliv og har valgt grønlandshund på bakgrunn av dens gode egenskaper som turhund. Han har et bevisst forhold til både trening og oppdragelse av hund, etablering av flokkstruktur og har markert seg som en talsmann for etisk hundehold for polarhunder.

Tone-Lise Vilje

Samojedeier i åtte år, har i dag to hannhunder på åtte og fem år. Valgte rasen på bakgrunn av friluftslivsinteresse og ønsket seg en turkamerat som tålte turer av lang varighet og som tålte all slags vær. Tone-Lise har vært redaktør i Polarposten i fire år og har sittet som nestleder i Norsk Polarhundklubb i ett år.

Kampsakene for Tone-Lise er at samojeden er en flerbrukshund som duger til mange ulike aktiviteter, hundehold basert på belønning og hun har markert seg som aktiv motstander av fysisk straff i trening av hund.

TEKST: Gisle Uren & Tone-Lise Vilje

FOTO: Gisle Uren, Anne Nørbech, Urd Kari Yri, Tone-Lise Vilje, Ronny Bugtene & Anne Eline Streitlien

Hva er en brukshund? Hvem er brukshund-folk? Hva er "godkjent" bruk? Hvor mye må man bruke for at det er bruk? Hvor ofte og hvor lenge av gangen? Må man delta i organiserte hundesporter eller aktiviteter for at det er bruk?

Bakgrunn

Diskusjoner har alltid pågått i hundemiljøer og fokuset i vårt miljø er naturligvis omkring funksjonaliteten til de polare rasene. De siste årene har stadig mer tilspissede diskusjoner eskalert på sosiale medier og det argumenteres nå tidvis høyløyt over hva som er en brukshund og ikke. Videre kan det også virke som om enkeltpersoner nå nærmest hevder eierskap til begrepet brukshund og tilsynelatende påberoper seg retten til å definere hvilke hunder som får plass innenfor dette edle begrep.

Vi ønsker derfor her å rette søkelyset på hva som faktisk utgjør en god brukshund, ikke utelukkende i forhold til definisjonen av begrepet, men også i forhold til fenotypiske elementer. Det kan nemlig virke som om de mest høy-røstede ikke nødvendigvis har rett i alle sine påstander. Denne gangen heller. Ingen eier sannheten, ei heller vi. Denne

artikkelen er derfor kun basert på egne erfaringer og eget hundehold ispedd et lite snev av fagkunnskap. Budskapet i artikkelen gjenspeiler derfor primært forfatterens personlige meninger.

Hva er en brukshund?

Wikipedia definerer brukshund slik: *Brukshund er et begrep som benyttes om hunder som har fått trening i å utføre en eller flere nyttige oppgaver, enten alene eller sammen med en hundefører. Per definisjon blir da en brukshund en hund som brukes til noe praktisk. Alle arbeidende hunder kan derfor kalles brukshunder. De mest klassiske brukshundene er gjeterhunder og jakthunder.*

Grønlandshunder og samojeder brukes ikke på nøyaktig samme måte som de har blitt brukt i historiske tider. Det er ingen av hundene våre som ved sin innsats er med å sørge for livsgrunnlaget for verken oss eller våre familier. Men de benyttes likevel til en hel del bruksrelaterte aktiviteter til glede og nytte i den livsstil vi som eiere har. Bruksrelaterte aktiviteter som faktisk fortsatt spiller på hundenes opprinnelige egenskaper som polare arbeidshunder.

Bruksområdene til rasene våre har nemlig ikke endret seg primært fordi rasenes bruksegenskaper har blitt endret, men fordi samfunnet vi i dag lever i er et helt annet enn det hundene ble utviklet i. De har tidvis også fått nye arbeidsoppgaver som viser seg å være gode aktiviteter der rasenes kroppsbygning og mentale

egenskaper er godt egnet og de arbeider ikke av nødvendighet. Vi trenger ikke frakthunder i dagliglivet vårt i Norge for å frakte varer og livsnødvendig utstyr. Men vi som aktive friluftseiere trenger hundene til å bære utstyr på turer vi har, trekke oss på ski eller slede og generelt bidra til at friluftslivet blir enklere, mer hyggelig og hundenes egenskaper gir oss enda større opplevelser enn vi hadde hatt uten dem.

De aller fleste oppgående mennesker er enige i at en brukshund kan gjøre mange flere oppgaver og varianter av oppgaver enn den historisk sett kanskje har gjort, uten at dette egentlig endrer egenskapene til hunden eller rasen.

Allsidig bruk av hund er sunt og anbefalt av de med kompetanse på fagfeltet. En hund som trener agility, er på utstilling, er besøkshund eller konkurrerer i lydighet gjør også oftest dette i tillegg til de mer tradisjonelle bruksområdene som kløving og trekking. Ikke i stedet for. De fleste av polarhundene er i dag også familiehunder, i tillegg til arbeidet de kan utføre for oss. Fortsatt ikke i stedet for. Flerbruk og allsidighet er ikke noe som nødvendigvis går på bekostning av rasens bruksegenskaper.

Enkelte røster er redde for at samojeden og grønlandshunden (særlig samojeden) skal bli en potetråse. Med potet menes som regel noe eller noen som ikke har konkrete egenskaper på et eller flere områder, men som kan benyttes til litt

forskjellige aktiviteter. Selve begrepet er nøytralt ladet og mange vil se på allsidigheten som noe positivt, spesielt når allsidigheten kommer som en naturlig del av utviklingen. Vi tør påstå at de aller fleste individ av våre to raser benyttes til aktivt friluftsliv i en eller annen form, som er helt i tråd med rasenes opprinnelige egenskaper. I motsetning til mange andre raser har vi altså fått i både pose og sekk. Vi har hunder som kan benyttes til sine opprinnelige bruksområder (om enn med annet motiv) og vi kan benytte rasenes bygning, koordinasjon, gemytt og balansen til å også drive mer moderne aktiviteter. Vanskelig å se noe negativt i det.

Definisjonen "brukshund" har lett for å bli snever i mange diskusjoner. En samojed som gjeter rein eller sau vil de fleste kategorisere som en brukshund, da den utfører historisk "korrekt" aktivitet som i tillegg er nødvendig for reieneier eller sauebonden. En grønlandshund som trekker mat og forsyninger til en forskningsstasjon vil kategoriseres på samme måte vil vi tro. Men hva med en samojed som trener gjeting som en ukentlig aktivitet, men der eieren ikke ønsker at hunden skal ha det som arbeid og dermed ikke tester hundens egenskaper for formålet i offisielle tester eller konkurranser? Er den da en brukshund? Vi mener klart ja. Grønlandshunden som trekker eieren sin på ski med en pulk fire dager i uken hele vinteren fordi eieren elsker å gå på ski, men verken har en forskningsstasjon å forsyne eller ønsker å gjøre det samme med startnummer på brystet – ja, denne grønlandshunden er selvfølgelig også en brukshund etter vår mening.

Bruksegenskaper og avl – rasestandard

Hva er egentlig en rasestandard og hva brukes den til?

Definisjon (Wikipedia):

Rasestandard er et teoretisk verktøy som definerer (beskriver) hvordan et dyr av en bestemt rase i teorien skal se ut, for eksempel hunder og katter. Rasestandard gir et idealt bilde av dyret, men ofte beskrives også uønskede, eksteriørmessige, anatomiske feil og mangler. I noen grad omfatter også en rasestandard dyrets psykologiske- og bruksmessige egenskaper, samt hjemland og opprinnelsesland. Hjemlandet er i så måte det land som har ansvaret for rasestandard, men man må være klar over at en rasestandard allikevel kan variere fra land til land, ikke

minst som følge av nasjonal praksis.

Videre sier Wikipedia:

Hensikten med en rasestandard er å trygge (sikre) og forbedre en rase eller rasevarietetens genetiske framtid, gjennom å definere et bilde av hva som er ønsket og uønsket, slik at avl på disse egenskapene fremmes.

I praksis vil det da si at rasestandard er rammen for hvordan hundene våre skal se ut og den beskriver også variasjonen som er akseptabel innad i rasen. Dette er jo veldig greit så langt. Utfordringen kommer når vi mennesker skal tolke denne standarden og skape oss et bilde av våre egne idealhunder. Heldigvis er det ikke ett enkelt menneske som gjør dette. Alle vi som både eier og avler hunder, raseklubbene og NKK er med på dette. Vi har også det internasjonale hundemiljøet med i dette, for Norge har selvfølgelig ikke enerett til å si eller mene noe om disse fantastiske rasene. Vi bør være forsiktige med å gjøre oss opp en for sterk mening om en hel rase basert på egen hundegård eller personlige erfaringer med få individer, da variasjon innad i rasene er både naturlig og ønskelig.

Hva er det som i praksis skiller en brukshund fra andre hunder? Rent formelt sett er det faktisk kun ytre faktorer som eiers bruk av hunden. Det er ingenting genetisk som skaper en brukshund hvis vi benytter definisjonen som er gjengitt øverst i artikkelen.

Når det er sagt er det selvfølgelig en rekke arvelige egenskaper som gjør en hund til et godt egnet individ for de ønskede oppgavene. Dette er jo også en av bakgrunnene til at de ulike hundetyper har oppstått.

For en polar trekkhund, eller evt all-brukshund (multi-purpose på engelsk) er det selvfølgelig en rekke fysiske og mentale egenskaper som gjør den bedre egnet til å jobbe under arktiske forhold enn andre hundetyper.

Det er vanligvis mye snakk om testing av egenskaper hos brukshunder, både fysiske og mentale. Vi er likevel svært usikre på verdien i mye av det vi tester, eller kanskje heller det vi tror vi tester av egenskaper hos hundene våre. Først kan det være naturlig å dele egenskapene inn. Det er selvfølgelig både fysiske egenskaper og mentale egenskaper som er viktig for en brukshund, men ikke alle disse egenskapene er arvelige. I hvert fall ikke i den form vi ofte tror.

Av fysiske egenskaper så er bygning, pels, poter, utforming av ekstremiteter, fordøyelsessystem alle med på å skape de gode arbeidshundene tilpasset de ekstreme forholdene. Av mentale egenskaper så synes vi at arbeidslyst, psykisk robusthet, mental stabilitet alle er med på å gjøre hunden egnet for krevende arbeid uten at den lar seg påvirke i for stor grad av omgivelsene. Disse egenskapene regnes normalt som arvelige, selv om graden av arvbarhet vil variere fra egenskap til egenskap. Rasestandard beskriver mange av disse egenskapene.

En rekke andre egenskaper er miljøavhengige. Det vil si at hundens oppvekst- og leveforhold vil påvirke dem. Dette vil gjelde arbeidsevne, dressur, treningsgrunnlag/fysisk form, pelskondisjon, fysisk og mental tilstand. Disse egenskapene er ikke arvelige og er dermed ikke omtalt i rasestandard, men vil ha en stor innvirkning på bruksegenskapene vi opplever hos hundene våre.

Genotype, fenotype og seleksjon

Det er mye snakk om å velge riktig avlsdyr, å selektere, for å bevare rasene og bruksegenskapene. Det kan derfor også være interessant å kikke litt på hvordan seleksjon foregår i naturen, uten menneskelig påvirkning, for å få litt større forståelse for prinsippene.

To viktige begrep å forstå er genotype og fenotype:

Genotype er summen av genetisk arv et individ bærer med seg, arveanlegget. Fenotype er den delen av et individs genetiske arv som kommer til uttrykk, det man kan observere hos et individ.

Kort fortalt innehar et individ arveanlegg for langt flere egenskaper enn det som kan observeres i individet. For veldig mange egenskaper er det vi kan observere hos et individ svært påvirkelig av ytre faktorer, miljøet.

Ofte illustreres dette som: GENOTYPE + MILJØ = FENOTYPE.

Jo større andel genotype jo større grad av arvbarhet har egenskapen, jo større del miljø jo mindre grad av arvbarhet. Denne forskjellen er viktig å være bevisst fordi den egenskapen vi selekterer for og ønsker videreført kan vi faktisk risikere at er nesten kun miljøbettinget. Motsatt kan vi også risikere at egenskaper vi overhode ikke ønsker videreført kan ha svært stor grad av arvbarhet. Det er også viktig å være klar over at uønsket adferd på et individ kan

være en ren brukerfeil og ikke nødvendigvis er en indikasjon eller bevis på feil hos hunden.

Fenotypisk variasjon er grunnlaget for evolusjon, altså utvikling ved naturlig seleksjon. Evolusjon blir ofte feilaktig kalt den sterkeste overlevelse, men det er riktigere å kalle det den mest tilpassningsdyktiges overlevelse.

Mekanismen bak er kort sagt at det individet i en art som er best tilpasset omgivelsene til enhver tid har størst sjanse for å bringe sine gener videre gjennom sitt avkom. Den eller de fenotypiske egenskapene som gir individet ett eller annet konkurransefortrinn overfor sine artsfrender, vil være med å sikre at det individet klarer å oppfostre et litt større antall av sine avkom enn konkurrentene. Dersom disse fenotypiske egenskapene er tilstrekkelig arvelige, altså genotypiske, vil også avkom som fremviser de samme egenskapene igjen kunne oppfostre flere av sine avkom. Egenskapen blir dermed over flere generasjoner festet i arten og vil spres til stadig flere og flere individ gjennom arv.

På samme vis kan det også være verdt å nevne at dersom det ikke selekteres på noen fenotypisk egenskap ved valg av avlsdyr i rasen vil stort sett alle rasens arveanlegg forbli i rasen også i fremtidige generasjoner.

Test av egenskaper

For å kunne selektere på egenskaper må vi jo på ett eller annet vis få bekreftet at hunden innehar egenskapene. Vi må altså teste. Men hvordan får vi egentlig testet egenskapene og hvordan klarer vi å skille mellom dem godt nok til at vi vet hva vi tester?

Vi har ikke fasiten, men vi ser det som sannsynlig at vi ofte måler helt andre ting enn vi tror vi måler. Vi ser det også som sannsynlig at enkelte egenskaper kan ha en helt annen grad av arvbarehet enn man ofte tror. Det er heller ikke urimelig å anta at arvegangen til enkelte egenskaper kanskje fungerer på en helt annen måte enn vi tror. Det er ikke uten grunn at hundeoppdrett regnes som en trivelig hobby, mens genetik er et krevende universitetsstudium.

Uansett hvordan vi holder hund, enten vi har få eller mange, vil vi aldri klare å gjenskape de forhold som rasene er utviklet under. Det klarer man knapt nok lenger å få til i de opprinnelige områdene heller. Goder fra det moderne

samfunnet har gjort sitt inntog over det meste av verden og dermed endret livsgrunnlaget og forutsetningene som skapte hundene. Det må vi bare innse og akseptere. Oppgaven vår blir å ivareta rasenes opprinnelige egenskaper på best mulig vis samtidig som vi utvikler hunder som også fungerer i det moderne samfunnet med alle dets krav til atferd og oppførsel.

Løp og tester

Løp blir ofte brukt som tester av hundenes bruksegenskaper i dag, men hva måler vi egentlig på et løp? Først og fremst måler vi at hunden har et godt nok treningsgrunnlag til å gjennomføre. Dette er ikke arvelig, men det gir selvsagt en pekepinn på at hunden har en fysisk bygning som gjør at den tåler treningsbelastning over tid. Noe i retning av: Jo lengre løp jo større treningsmengde og jo færre fysiske skavanker kan hunden inneha. Vi måler også at hunden innehar en viss grad av mentale egenskaper som gjør at den klarer å utføre jobben. Om det er knall arbeidslyst eller bare frykt for at resten av flokken skal løpe fra den, skal vi ikke spekulere for mye i.

Å gjennomføre for eksempel Femundløpet, hvor selv det «korte» løpet er 400 km langt er en stor prestasjon. Å løpe 400 km er faktisk skremmende langt. Distansen som krysses og tiden som brukes i et langdistanseløp er også i utgangspunktet helt unaturlig for de fleste pattedyr å gjennomføre. Det er derfor helt klart på sin plass å spekulere i hvorvidt et langdistanseløp i seg selv måler en eneste verdifull egenskap hos en polarhund.

Det som derimot er verdifullt i sammenheng med Femundløpet er den enkelte hunds evne til å tåle temmelig stor treningsbelastning over tid. Skal du klare å gjennomføre løpet må du nemlig trene jevnt og trutt og ikke så rent lite målbevisst fra sommeren og til ut i februar. Dermed sier det å tåle treningen i forkant av Femundløpet trolig betydelig mer verdifullt om hunden enn selve gjennomføringen. Med det i tankene, så er det kanskje helt feil å bruke gjennomføringen av løpet som seleksjonskriteria. Det som skiller hunden som gjennomførte fra hunden som ble tatt ut er kanskje bare en tilfeldig miljøbettinget skade.

Det er utrolig viktig at vi er bevisst nok på hvilke egenskaper vi faktisk tester og om vi egentlig tester noen i det hele tatt før vi bruker dem som bakgrunn for

seleksjon av avlshunder.

Samfunnets krav også til brukshunder

Det moderne samfunnet vi lever i stiller på sin side noen helt klare krav til hundene og hundeholdet vårt. Vi er avhengig av hunder som er sosiale overfor mennesker, takler andre hunder og dyr uten å gå av skaffet og som fungerer godt i ulike situasjoner. De polare hundene er normalt godt rustet til å takle disse tingene og dette kan også regnes som en bruksegenskap. Takler du ikke forstyrrelser i omgivelsene er du ikke til mye nytte som brukshund.

Hvem kan eie en brukshund?

En brukshund er en hund som brukes, og i dette tilfelle polarhunder som brukes til noe. Men av hvem? Hvem kan eie en polarhund? Er det enkelte kriterier som gjelder kun for polarhundeiere? Mulig. Men ikke sannsynlig. Det eneste må være at man skal helst være like glad i 20 minusgrader som i 20 plussgrader, da polarhunder trenger aktivitet hele året, om enn i ulik grad ut fra hvilken aktivitet man bedriver og hva slags hundehold man har. Har man mange hunder og trener dem mye om vinteren (både langt og med høy hastighet) kan de med fordel brukes noe mindre i sommerhalvåret for å bygge opp kroppen igjen. De som har en eller to hunder har hundene som brukshunder hele året og hundenes egenskaper som arbeidslyst, toleransen for tungt arbeid over tid og evnen til å rasjonere krefter er viktig. En som har evne og vilje til å ivareta hundens behov for fysiske og mentale utfordringer kan eie en brukshund. Enten den er polar eller ikke.

Å være en brukshundeier er ikke avhengig av typiske segresjonsalternativer som kjønn, rase, størrelse eller geografisk tilknytning.

Fjelltur eller polarekspedisjon

I tillegg til et aktivt hverdagsliv tror vi tradisjonelt friluftsliv er den beste bruk og testing av en hund man kan drive i Norge i dag. Det er ikke nødvendig å dra på polekspedisjon, men hvis du drar på normale fjellturet med pulk om vinteren eller med kløv om sommeren, gjerne over flere dager, får du brukt og testet så godt som alle de viktige egenskapene hundene våre skal ha. I hvert fall alle de egenskapene vi klarer å måle og vurdere.

Vi får på denne måten i stor grad vurdert hundens arbeidsvilje og fysisk egnethet. Rent praktisk tester vi jo

viljen til å trekke eller bære en gitt vekt, hundens mentale robusthet ved å takle krevende arbeid over lengre tid, hundens evne til å samarbeide med deg, hundens evne til å tåle forholdene (kulde, vekslende snøforhold/typer, uvær. Til sammen med hvordan du opplever hunden i hverdagen burde dette gi et godt grunnlag for seleksjon av avlsdyr. Kanskje et langt bedre grunnlag enn en del av de enkelttester og løp vi har i dag. Poenget er å få vurdert hundens arvelige egenskaper, ikke våre egenskaper som eier, kjører eller trener.

Historie for fremtiden

Brukshunder er altså hunder som benyttes til en eller flere aktiviteter. Dersom den har fysiske og mentale egenskaper som gjør den i stand til å utføre ulike bruksrettede aktiviteter kan hunden gjerne kalles en flerbrukshund. De polare egenskapene ligger i genene til både samojeden og grønlandshunden og de forsvinner ikke selv om vi tilpasser hundene til et mer moderne liv. Dersom vi kun kan rettferdiggjøre å ha polare raser for å benytte dem til nødvendig arbeid i sitt opprinnelige klima og livsstil, så kan ikke disse rasene holdes i Norge. Vi har faktisk verken opprinnelig klima eller livsstil å skilte med.

Så med kart, kompass, slede og kløv fortsetter vi livet som brukshundeiere med polarhunder som har alt som skal til for å være friluftsmenneskets beste venn.

Og brukshunder har vi alle sammen. Det er bare opp til oss å bruke dem.

